

Analysis of the regional strategies of the Islamic Republic of Iran in confronting relations between Türkiye and the Zionist regime based on the theory of regional security complex

Received:2025/03/15

Accepted:2025/08/12

Reza Jafari:

Master's student, Imam Hossein University (AS), Tehran, Iran

E-mail:

jreza2320@gmail.com

Hadi Tajik:

Associate Professor, Imam Hossein University (AS), Tehran, Iran. int.1358Qgmail.com(Corresponding author)

ORCID ID:

0009-0007-3598-1506

Rahmatollah Fallah:

Senior Researcher, in Turkey, Tehran, Iran

Abstract

One of the most complex relations between the countries of the West Asian region is the relationship between the Zionist regime and Turkey. The relations between the two countries have a strategic nature based on the security needs of both sides. The presence and influence of the Zionist regime in Turkey and the expansion of relations with this country have been increasing despite the ups and downs, and this issue has always caused the concern of the Islamic Republic of Iran. . Despite the tension-causing rhetoric and differences such as the issue of Palestine, Kurds, human rights, in practice the relations between Turkey and the Zionist regime have maintained their relative stability and the differences between them serve as a cover for applied policies in the economic, cultural and It has been military-security. This research, with descriptive-analytical method and using documentary and library sources, has investigated the dimensions of relations between the Zionist regime and Turkey based on the theory of the regional security complex and the coping strategies of the Islamic Republic of Iran in relation to these relations. The findings of the research show that the presence and influence of the Zionist regime in Turkey is in line with the realization of the goals of this regime and is based on the peripheral doctrine between Gurin in the region, which can contain serious security threats to the Islamic Republic of Iran.

Keywords: relations, Türkiye, Zionist regime, regional security complex, Iran

واکاوای راهبردهای منطقه ای جمهوری اسلامی ایران در مقابله با مناسبات ترکیه و رژیم صهیونیستی بر مبنای نظریه مجموعه امنیت منطقه ای

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۶/۲۱

تاریخ ارسال: ۱۴۰۳/۱۲/۲۵

چکیده:

رضا جعفری:

یکی از پیچیده ترین مناسبات بین کشورهای منطقه غرب آسیا، روابط رژیم صهیونیستی و کشور ترکیه می باشد. روابط دو کشور، دارای ماهیت راهبردی بر اساس نیازهای امنیتی دو طرف می باشد. حضور و نفوذ رژیم صهیونیستی در ترکیه و گسترش مناسبات با این کشور علی رغم فراز و نشیب ها روندی فزاینده داشته و همین مسئله همواره باعث بروز نگرانی جمهوری اسلامی ایران شده است. با وجود لفاظی های تنش زا و اختلافاتی مانند مسئله فلسطین، کردها، حقوق بشر، در عمل روابط ترکیه و رژیم صهیونیستی، پایداری نسبی خود را حفظ کرده و اختلافات بین آن ها به عنوان پوششی برای سیاست های اعمالی در زمینه های اقتصادی، فرهنگی و نظامی - امنیتی بوده است. این تحقیق با روش توصیفی - تحلیلی و با استفاده از منابع اسنادی و کتابخانه ای به بررسی ابعاد مناسبات رژیم صهیونیستی با ترکیه بر مبنای نظریه مجموعه امنیت منطقه ای و راهکارهای مقابله ای جمهوری اسلامی ایران در قبال این مناسبات پرداخته است. یافته های تحقیق نشان می دهد، حضور و نفوذ رژیم صهیونیستی در کشور ترکیه در راستای تحقق اهداف این رژیم و بر اساس دکترین پیرامونی بین گورین در منطقه می باشد که می تواند تهدیدات جدی امنیتی برای جمهوری اسلامی ایران در بر داشته باشد.

کلید واژه ها: مناسبات، ترکیه، رژیم صهیونیستی، مجموعه امنیت منطقه ای، ایران.

دانشجوی کارشناسی ارشد،
دانشگاه جامع امام حسین (ع)،
تهران، ایران

jreza2320@gmail.com

هادی تاجیک:

دانشیار، دانشگاه جامع امام
حسین (ع)، تهران، ایران
(نویسنده مسئول)

کد ارکید:

۰۰۰۹-۰۰۰۷-۳۵۹۸-۱۵۰۶

رحمت الله فلاح:

پژوهشگر ارشد حوزه ترکیه،
تهران، ایران

در نظام بین الملل، کشورها با توجه به یکسری الزامات تعریف شده برای خود و براساس منافع ملی، اقدام به برقراری ارتباط با دیگر واحدها می کنند. تغییرات تدریجی در چرخه جهانی قدرت و در کنار آن وجود اصل رقابت بر سر منافع در عرصه منطقه ای و بین المللی باعث بروز تهدیدات فراوانی گردیده و زمینه های شکل گیری معمای امنیت را فراهم آورده است. شناخت این تهدیدات و تلاش در جهت رفع آن نیازمند شناخت الگوهای رفتاری واحدهای منطقه ای و فرمانطقه ای می باشد. هر کشوری در جهت دستیابی به اهداف برنامه ریزی شده و در راستای تأمین توسعه رفاه، امنیت و منزلت قابل توجه در مقایسه با واحدهای پیرامونی و مرکز خود به تدوین راهبردهای مختلف نیاز دارد که ممکن است به اشکال اقتصادی، سیاسی، نظامی و فرهنگی متبلور شود. جمهوری اسلامی ایران با دارا بودن موقعیت خاص ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیکی داشتن همسایگانی متعدد که هر کدام از آنها حیطه دخالت قدرت های فرمانطقه ای نیز می باشند، با مسائل امنیتی عدیده های رو به رو است و در آینده نیز رو بهرو خواهد بود. به همین منظور می بایست در وهله اول در بعد منطقه ای و سپس در جهت مقابله با تهدیدات واحدهای مداخله گر برون منطقه ای فعال در منطقه دست به تدوین راهبردهای متناسب با نظم منطقه ای و فرمانطقه ای بزند و از این طریق نوعی ثبات استراتژیک را در سطح منطقه ای و ملی فراهم نماید. کشور ترکیه و رژیم صهیونیستی طی سال های اخیر تلاش نموده اند ضمن خروج از انزوا نقش و نفوذ خود را در منطقه افزایش دهند و به بازیگری تاثیرگذار تبدیل شوند. از این رو رویکرد دو کشور نسبت به یکدیگر همکاری و افزایش مناسبات بوده است و همواره سعی نموده اند در مناسبات با یکدیگر، اهداف و منافع بازیگران منطقه ای و قدرت های بزرگ در منطقه را نیز لحاظ نمایند. با توجه به رویکرد دو کشور در تحولات اخیر منطقه ای این رویکرد تقویت نیز شده است که این گونه اقدامات به نوعی در جایگاه و نقش ایران در منطقه تاثیرگذار بوده است.

یافته های پژوهش

مناسبات رژیم صهیونیستی با ترکیه

همکاری های سیاسی: رژیم صهیونیستی در دوره حاکمیت گذشته خود تمایل زیادی به بهبود مناسبات با ترکیه نداشت، چرا که معتقد بود فرصت بهبود مناسبات

با ترکیه بسیار کم است. این رویکرد به ویژه بعد از پیروزی اردوغان در رسیدن به ریاست جمهوری ترکیه افزایش پیدا کرد و جنگ کلامی بین دو طرف نقش عمده‌ای در تقویت احساس واگرایی سیاسی بین آن‌ها ایجاد کرد. این مرحله تا مدتی پیش ادامه پیدا کرد. با وجود صحبت از امکان هم‌گرایی ترکیه و رژیم صهیونیستی در حوزه سیاست، همچنان اقدامات رژیم در تحریک کشورهای اطراف ترکیه ادامه پیدا می‌کند.

همکاری‌های اقتصادی - تجاری: در سال ۱۹۹۶ ترکیه و رژیم صهیونیستی توافقنامه تجارت آزاد را امضاء کردند. ترکیه ششمین کشور بزرگ واردکننده محصولات اسرائیل در سال ۲۰۱۱ معرفی شد. با توجه به این تفاهم نامه روابط رژیم صهیونیستی با ترکیه اهنگ صعودی به خود گرفت. این رشد در ابعادی مرهون فعال نمودن بخش‌های مکمل اقتصادی در رابطه دو جانبه بوده است. به این نکته نیز باید اشاره نموده که این روابط همواره تحت تاثیر روابط اقتصادی ترکیه با اتحادیه اروپا و قوانین تجارت آزاد اعضای این اتحادیه قرار داشته است. از جمله موارد دیگری که انکارا علاوه بر همکاری در زمینه‌های جهانگردی، دانشگاهی و فرهنگی به طور مجدانه به دنبال پیگیری آن بوده است، استفاده از لابی صهیونیستی در قالب همکاری‌های غیر دولتی به منظور دستیابی به منافع ملی خود بوده است.

همکاری‌های فرهنگی: ژئوکالچر منطقه خاورمیانه با حضور رژیم صهیونیستی دستخوش تغییرات اساسی شد. این رژیم همواره تلاش نمود تا از طریق رابطه با ترکیه شوک ناشی از تغییرات فرهنگی را در منطقه خاورمیانه کاهش دهد. نمایش زندگی یهودیان در طی جنگ جهانی اول و تلاش آلمان برای پاکسازی قومی یهودیان این امکان را به رژیم صهیونیستی داد تا با هویت سازی جدید، زمینه‌های فکری لازم را برای ساکن شدن در اراضی اشغالی فلسطین فراهم نماید. ترکیه با به رسمیت شناختن رژیم صهیونیستی، به هویت یهودیان ساکن در اراضی اشغالی موجودیت جدیدی بخشید و زمینه‌های عادی سازی فرهنگی و برقراری صلح میان اعراب و اسرائیل را فراهم نمود. با افزایش روابط سیاسی، مبادلات فرهنگی ترکی و صهیونیستی نیز افزایش یافت.

همکاری‌های گردشگری: صنعت گردشگری را می‌توان مهمترین نماد موفقیت اقتصادی ترکیه در یک دهه اخیر دانست. بین سال‌های اخیر تعداد گردشگرانی که از ترکیه دیدار کرده‌اند، چندین برابر شده است و درآمد ترکیه نیز از این ناحیه افزایش چشم‌گیری داشته است. عادی سازی روابط بین ترکیه و رژیم صهیونیستی با روابط اقتصادی و تجاری شروع شد و با گذشت زمان توسعه چشم‌گیری یافت. این روند به ویژه در بخش گردشگری بسیار مشهود بوده است. به گونه‌ای که هزاران گردشگر اسرائیلی

هر ساله از ترکیه بازدید می کنند. هواپیماهای اسرائیل علاوه بر آنکارا، پرواز به سایر مناطق ترکیه را گسترش دادند.

همکاری در حوزه انرژی و آب:، وجود منابع گازی در مدیترانه شرقی، فراتر از نیاز داخلی رژیم اشغالگر و لزوم سرمایه گذاری کلان مورد نیاز در این حوزه، همکاری با کشورهای منطقه مخصوصاً ترکیه را برای صهیونیست ها ضروری می سازد؛ چرا که علاوه بر کاتالیزوری برای شکوفایی روابط و کاهش تنش با صادرات گاز به ترکیه و همچنین استفاده از موقعیت جغرافیایی این کشور برای صادرات گاز به اروپا، از مزایای اقتصادی آن بهره مند می شوند. در کنار انرژی، آب به عنوان یکی از متغیرهای تأثیرگذار در تعاملات منطقه ای، با توجه به عدم وجود منابع ثابت آبی در رژیم اشغالگر قدس و همچنین ذخایر کافی این محصول در ترکیه، توسعه روابط را با این کشور جهت جلوگیری از بحران آبی، برای صهیونیست ها ضروری کرده؛ به طوری که گفته می شود، سیاست خارجی رژیم صهیونیستی در قبال ترکیه به میزان زیادی در راستای رسیدن به منابع آبی می باشد.

-همکاری های نظامی -امنیتی: همکاری های نظامی و امنیتی رژیم اشغالگر قدس، به عنوان قدرت نظامی و اطلاعاتی و برخورداری از مدرنترین تجهیزات و قابلیت ها در این زمینه، به شریکی قابل توجه در زمینه های نامبرده برای ترکیه تبدیل شده است. سرمایه گذاری صهیونیست ها در تجهیزات دفاعی و نظامی ترکیه، برای آنکارا بسیار مهم بوده و لذا کماکان به رابطه با رژیم اشغالگر ادامه می دهند، موضوعی که این کشور را به دومین میزبان بزرگ کارخانه های دفاعی رژیم اشغالگر قدس تبدیل کرده است. ترکیه، قراردادهای نظامی به ارزش ۹۰۰ میلیون دلار برای نوسازی هواپیمای F4 فانتوم و F2 و ۶۷۸ میلیون دلار برای ارتقای تانک های 1A60M خود با رژیم اشغالگر قدس امضاء کرده و در مواردی، علاوه بر قراردادهای نظامی، همکاری های دیگری؛ نظیر مبادله خلبانان نظامی بین طرفین را نیز شامل می گردد. اتحاد ترکیه و رژیم صهیونیستی شکلی از تضمین و بازدارندگی را برای امنیت ترکیه به وجود آورده است.

Extended Abstract

Introduction

In the international system, countries, considering a series of requirements defined for themselves and based on national interests, attempt to establish relations with other units. Gradual changes in the global cycle of power and the existence of the principle of competition for interests in the regional and international arena have caused numerous threats and have provided the grounds for the formation of the security puzzle. Recognizing these threats and trying to eliminate them requires recognizing the behavioral patterns of regional and transregional units. Each country needs to formulate different strategies in order to achieve planned goals and to ensure the development of prosperity, security, and a significant status compared to its peripheral units and the center, which may be crystallized in economic, political, military, and cultural forms. The Islamic Republic of Iran, with its special geopolitical and geostrategic location and numerous neighbors, each of which is also the sphere of intervention of extra-regional powers, is facing and will continue to face numerous security issues in the future. For this purpose, it should first develop strategies in the regional dimension and then, in order to confront the threats of extra-regional interventionist units active in the region, appropriate to the regional and extra-regional order, and in this way provide a kind of strategic stability at the regional and national levels. In recent years, Turkey and the Zionist regime have tried to break out of isolation and increase their role and influence in the region and become influential players. Therefore, the approach of the two countries towards each other has been cooperation and increasing relations, and they have always tried to take into account the goals and interests of regional actors and major powers in the region in their relations with each other. Considering the approach of the two countries in recent regional developments, this approach has been strengthened, and such measures have in a way affected Iran's position and role in the region.

Research findings

Political cooperation: The Zionist regime did not have much desire to improve relations with Turkey during its previous rule, because it believed that the opportunity to improve relations with Turkey was

very small. This approach increased especially after Erdogan won the presidency of Turkey, and the war of words between the two sides played a major role in strengthening the feeling of political divergence between them. This stage continued until some time ago. Despite talk of the possibility of convergence between Turkey and the Zionist regime in the field of politics, the regime's actions to provoke countries surrounding Turkey continue.

Economic-Trade Cooperation: In 1996, Turkey and the Zionist regime signed a free trade agreement. Turkey was introduced as the sixth largest importer of Israeli products in 2011. In view of this memorandum, the relations between the Zionist regime and Turkey took an upward trend. This growth has been partly due to the activation of complementary economic sectors in the bilateral relationship. It should also be noted that these relations have always been influenced by Turkey's economic relations with the European Union and the free trade laws of the members of this union. Among other things, in addition to cooperation in the fields of tourism, academia and culture, Ankara has diligently pursued the use of the Zionist lobby in the form of non-governmental cooperation in order to achieve its national interests.

Cultural cooperation: The geoculture of the Middle East region underwent fundamental changes with the presence of the Zionist regime. This regime has always tried to reduce the shock caused by cultural changes in the Middle East through relations with Turkey. The depiction of Jewish life during World War I and Germany's attempt to ethnically cleanse the Jews allowed the Zionist regime to provide the necessary intellectual grounds for settling in the occupied Palestinian territories with a new identity. By recognizing the Zionist regime, Turkey gave a new existence to the identity of the Jews living in the occupied territories and provided the grounds for cultural normalization and peace between the Arabs and Israel. With the increase in political relations, Turkish and Zionist cultural exchanges have also increased.

Tourism Cooperation: The tourism industry can be considered the most important symbol of Turkey's economic success in the last decade. In recent years, the number of tourists who have visited

Turkey has increased several times, and Turkey's income from this area has also increased significantly. The normalization of relations between Turkey and the Zionist regime began with economic and trade relations and developed significantly over time. This trend has been particularly evident in the tourism sector. Thousands of Israeli tourists visit Turkey every year. Israeli planes have expanded flights to other regions of Turkey in addition to Ankara. Cooperation in the field of energy and water: The existence of gas resources in the Eastern Mediterranean, beyond the domestic needs of the occupying regime and the need for large-scale investment in this area, makes cooperation with regional countries, especially Turkey, essential for the Zionists; because in addition to being a catalyst for the flourishing of relations and reducing tensions with gas exports to Turkey, as well as using the country's geographical location to export gas to Europe, they benefit from its economic benefits. Along with energy, water, as one of the influential variables in regional interactions, has made it necessary for the Zionists to develop relations with this country in order to prevent a water crisis, given the lack of fixed water resources in the occupying regime of Jerusalem and also sufficient reserves of this product in Turkey; so that it is said that the foreign policy of the Zionist regime towards Turkey is largely aimed at achieving water resources.

- **Military-security cooperation:** The military and security cooperation of the occupying regime of Jerusalem, as a military and intelligence power and having the most modern equipment and capabilities in this field, has become a significant partner in the aforementioned fields for Turkey. The Zionists' investment in Turkish defense and military equipment is very important for Ankara and therefore they continue to have relations with the occupying regime, an issue that has made this country the second largest host of the occupying regime of Jerusalem's defense factories. Turkey has signed military contracts worth \$900 million to modernize its F4 Phantom and F2 aircraft and \$678 million to upgrade its 1A60M tanks with the occupying regime in Jerusalem, and in some cases, in addition to military contracts, other cooperation, such as the exchange of military pilots between the parties, has also been included. The alliance between Turkey and the Zionist regime has created a form of guarantee and deterrence for Turkey's security.

در نظام بین الملل، کشورها با توجه به یکسری الزامات تعریف شده برای خود و براساس منافع ملی، اقدام به برقراری ارتباط با دیگر واحدها می کنند. تغییرات تدریجی در چرخه جهانی قدرت و در کنار آن وجود اصل رقابت بر سر منافع در عرصه منطقه ای و بین المللی باعث بروز تهدیدات فراوانی گردیده و زمینه های شکل گیری معمای امنیت را فراهم آورده است. شناخت این تهدیدات و تلاش در جهت رفع آن نیازمند شناخت الگوهای رفتاری واحدهای منطقه ای و فرامنطقه ای می باشد. هر کشوری در جهت دستیابی به اهداف برنامه ریزی شده و در راستای تأمین توسعه رفاه، امنیت و منزلت قابل توجه در مقایسه با واحدهای پیرامونی و مرکز خود به تدوین راهبردهای مختلف نیاز دارد که ممکن است به اشکال اقتصادی، سیاسی، نظامی و فرهنگی متبلور شود. جمهوری اسلامی ایران با دارا بودن موقعیت خاص ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیکی داشتن همسایگانی متعدد که هر کدام از آنها حیطه دخالت قدرت های فرامنطقه ای نیز می باشند، با مسائل امنیتی عدیده های رو به رو است و در آینده نیز رو بهرو خواهد بود. به همین منظور می بایست در وهله اول در بعد منطقه ای و سپس در جهت مقابله با تهدیدات واحدهای مداخله گر برون منطقه ای فعال در منطقه دست به تدوین راهبردهای متناسب با نظم منطقه ای و فرامنطقه ای بزند و از این طریق نوعی ثبات استراتژیک را در سطح منطقه ای و ملی فراهم نماید. کشور ترکیه و رژیم صهیونیستی طی سال های اخیر تلاش نموده اند ضمن خروج از انزوای نقش و نفوذ خود را در منطقه افزایش دهند و به بازیگری تاثیرگذار تبدیل شوند. ازاین رو رویکرد دو کشور نسبت به یکدیگر همکاری و افزایش مناسبات بوده است و همواره سعی نموده اند در مناسبات با یکدیگر، اهداف و منافع بازیگران منطقه ای و قدرت های بزرگ در منطقه را نیز لحاظ نمایند. با توجه به رویکرد دو کشور در تحولات اخیر منطقه ای این رویکرد تقویت نیز شده است که این گونه اقدامات به نوعی در جایگاه و نقش ایران در منطقه تاثیرگذار بوده است.

مقاله حاضر، براساس روش توصیفی-تحلیلی و با استفاده از منابع اسنادی و کتابخانه ای، ضمن بررسی مناسبات رژیم صهیونیستی و کشور ترکیه بر مبنای مجموعه امنیت منطقه ای، به تبیین پیامدهای آن و راهکارهای مقابله ای ایران را در قبال این مناسبات می پردازد.

پیشینه تحقیق

روابط میان کشورها همیشه از پیچیدگی ها و زوایای گوناگونی برخوردار بوده که هر

یک از آن ها نیاز به تحلیل و بررسی جامع و دقیقی دارد. در بررسی آثار به عمل آمده در خصوص روابط میان ترکیه و رژیم صهیونیستی به نوشته ها و آثاری بر می خوریم که هر کدام از آن ها از جنبه و دیدگاهی خاص به این موضوع نگریسته اند که می توان به برخی از آنان به شرح زیر اشاره نمود:

-سید محسن میرحسینی و فاطمه قیمی بشنو (۱۳۹۹) در پژوهش خود با عنوان « بررسی پیامدهای سیاسی-امنیتی ترکیه و رژیم صهیونیستی بر منطقه خاورمیانه (۱۹۹۰-۲۰۱۷) »، ایجاد ائتلاف های سیاسی-امنیتی در منطقه خاورمیانه، اجرای دکترین عمق استراتژیک و انعکاس آن در روابط ترکیه و رژیم صهیونیستی، پیامد امنیتی روابط ترکیه و رژیم بر زیر سیستم خلیج فارس، ایران، زیر سیستم شامات و خروج رژیم صهیونیستی از انزوای سیاسی را از جمله پیامدهای روابط سیاسی-امنیتی ترکیه و رژیم بیان می دارند.

-رضا دهقانی و علیرضا حسینی یزدی (۱۴۰۲) در پژوهش خود با عنوان « حوزه دریای مدیترانه و آینده پژوهی مناسبات ترکیه و اسرائیل » روابط ترکیه و رژیم را از جمله مباحث مهم منطقه ای دانسته که از زمان برقراری روابط دیپلماتیک در سال ۱۹۴۹ رشد قابل توجهی داشته و در زمینه های مختلف به سرعت توسعه یافته است. نتایج این پژوهش حاکی از آن است که منافع و تهدیدات مشترک آنکارا و تل آویو در مدیترانه، در آینده سبب همکاری محدود آن ها خواهد شد و ترکیه و رژیم بر اساس منافع و تهدیدات مشترک، به دنبال ایجاد یک همکاری مشارکتی خواهند بود.

-امیر محمد حاجی یوسفی و همت ایمانی (۱۳۸۹) در پژوهش خود با عنوان « تحولات روابط ترکیه و رژیم صهیونیستی در دهه اخیر و پیامدهای آن برای ایران » ضمن بررسی تحولات در روابط ترکیه و رژیم صهیونیستی در یک دهه قبل از ارائه پژوهش، چنین نتیجه می گیرد که روابط ترکیه و رژیم صهیونیستی به سمت واگرایی رفته اما قطع نخواهد شد و این امر برای سیاست خارجی ایران که با پیچیدگی ها و دشواری هایی در منطقه مواجه است پیامدهای مثبتی خواهد داشت.

-شهرزاد ابراهیمی، طالب ابراهیمی و صفی الله شاه قلعه (۱۳۹۳) در پژوهش خود با عنوان « بررسی تاثیرهای ژئوپلیتیکی روابط ترکیه و رژیم صهیونیستی بر منافع ایران در حوزه خزر» اتحاد ترکیه و رژیم صهیونیستی را سبب افزایش حضور دشمن در مرزهای غربی کشور و حوزه خزر می دانند. همچنین این اتحاد را سبب صرف منابع و تمرکز فکری هرچه بیشتر ایران برای جلوگیری از تهدیدات در سیسات های منطقه ای می دانند. در این پژوهش با بهره گیری از منابع کتابخانه ای - اسنادی، اینترنتی و با رویکرد توصیفی-تحلیلی با نگاهی جامع تر به بررسی مناسبات ترکیه و رژیم اسرائیل در دوره جدید روابط

این دو پس از عادی سازی روابط در سال ۲۰۲۲ و راه کارهای مقابله ای با آن پرداخته شده است. سؤال اصلی این پژوهش بررسی ابعاد و عوامل مناسبات ترکیه و رژیم اسرائیل در دوران جدید و راه کارهای مقابله ای جمهوری اسلامی ایران است.

مبانی نظری

مجموعه امنیتی منطقه ای

نظریه مجموعه امنیتی یکی از زیر شاخه های مطالعات امنیتی و منطقه ای است که توسط باری بوزان و اولیور ایچاد شده است. این نظریه در واقع واکنش مکتب کپنهاگ به سطح تحلیل خرد (داخلی) و جهانی امنیت در دوره جنگ سرد و هدف اهمیت دادن بر عوامل منطقه ای و تحلیل های امنیتی بود. بر این اساس «مجموعه امنیت منطقه ای شامل گروهی از کشورهاست که نگرانی های امنیتی آنان چنان با هم مرتبط هستند که تامین امنیت ملی آن ها به طور جداگانه قابل تصور نیست» (پور ابراهیم، ۱۳۹۵: ۸۲). از نظر بوزان و ویور، منظومه ی قدرت، تابعی از مناطق محسوب می گردد. برداشت آن ها از منظومه قدرت، نوعی توجه محوری به نقش مناطق و اهمیت ژئوپلیتیک آن ها در منظومه قدرت جهانی است. تأکید بر سطح منطقه به نوپیداها و پویش های امنیتی بعد از جنگ سرد در نظام بین الملل برمی گردد. بوزان، معتقد است که تحلیل های سطح کالان و سطح خرد نمی تواند، پاسخگوی تغییرات ایجاد شده در ابعاد و مرجع امنیت باشد (یوسفی، ۱۴۰۳: ۳۵). بر اساس این نظریه، برای اینکه گروهی از دولت ها یا واحدها کیفیت مجموعه امنیتی منطقه ای داشته باشند، باید از نظر امنیتی تا آن اندازه وابستگی متقابل داشته باشند که برای تبدیل آن ها به مجموعه ای متصل و درعین حال مجزای از مناطق امنیتی پیرامون کفایت کند. ویور مدعی هستند امنیت هیچ کشوری تنها متکی بر خود نیست و بری بوزان و آل ویور نمی توان تنها بر سطح ملی در تحلیل امنیت متکی بود. از طرفی، سطح جهانی نیز بسیار کلی و فاقد فهم کافی از امنیت برای کشورهاست. بنابراین آن ها سطح منطقه ای را به عنوان سطح تحلیل مناسب معرفی می کنند. به نظر آن ها، مجموعه منطقه ای هر دو مؤلفه ملی و جهانی را در خود دارد؛ هم وابستگی متقابل امنیتی لحاظ شده است، هم از گستردگی بیش از حد گستره امنیت اجتناب شده است. در سطح منطقه ای امنیت جهانی و ملی بر یکدیگر تأثیر می گذارند و بسیاری از حوادث هم در آن رخ می دهد امنیت واحدهای مجزا و فرایند مداخله قدرت های جهانی را تنها از طریق درک پویش های امنیت منطقه ای می توان فهمید. که مجموعه امنیتی ساختار بنیادین یک

مجموعه امنیتی چهار متغیر دارد: مرز منطقه ای را از همسایگانش جدا می کند؛ ساختار انارشیک، بدین معنا که مجموعه امنیتی منطقه ای از دو یا چند واحد خودمختار تشکیل شده است. قطبش که حاکی از ساختار و توزیع مادی قدرت در نظریه مجموعه امنیتی منطقه ای است. ساخت اجتماعی که شامل الگوهای دوستی و دشمنی میان واحدهاست. دشمنی اشاره به روابطی میان واحدهاست که در آن سوءظن و ترس حاکم باشد و منظور از دوستی این است که در روابط میان دولت ها طیف وسیعی از دوستی واقعی تا انتظار حمایت و حفاظت را شامل می شود. از نظر وی، در شکل گیری دوستی و دشمنی موضوعاتی همچون مذهب، تاریخ، تمایلات قومی، فرهنگ و جغرافیا تأثیرگذار است. و می، فرهنگ و جغرافیا تأثیرگذار است. با وجود این چهار متغیر، بوزان از یک عامل دیگر نیز به نام نفوذ نام می برد که هر چند ذاتی یک مجموعه ی امنیتی منطقه ای نیست، اما می تواند پویای درونی یک مجموعه را تحت تأثیر قرار دهد و حتی تغییراتی در آن ایجاد کند. بر پایه ی این نظریه، نفوذ زمانی اتفاق می افتد که قدرت های خارجی با دولت های تشکیل دهنده ی یک مجموعه ی امنیتی یک صف بندی امنیتی را تشکیل دهند. این امر به واسطه منطق توازن قوا که درون هر منطقه وجود دارد، تسهیل می شود. به نظر بوزان، شکل استاندارد مجموعه ی امنیتی منطقه ای، الگویی از رقابت، توازن قوا و ائتلاف میان قدرت های اصلی منطقه است. باید به این الگو، تأثیرات نفوذ قدرت های خارجی را هم افزود. از میان متغیرهای تشکیل دهنده یک مجموعه امنیتی منطقه ای، متغیری که از اهمیت زیادی برخوردار است، الگوهای دوستی-دشمنی است که نه تنها بعدی سازه انگارانه به نظریه بوزان می دهد و آن را از نظریات رئالیستی متفاوت می سازد بلکه نوع الگوهای روابط حاکم بر کشورهای عضو یک مجموعه امنیتی منطقه ای را تعیین می کند. مجموعه امنیتی بیان می دارد که توزیع قدرت به تنهایی برای برآورد الگوهای منازعه در منطقه یا حتی نظام کافی نیست، بلکه دوستی ها و تنفرهای تاریخی، مثل موضوعات خاصی که موجب منازعه و همکاری می شوند، در شکل گیری مجموعه فراگیری از ترس ها، تهدیدات و دوستی ها موثرند. براین اساس متغیرهای مختلف بستر خاصی نظیر تاریخ، فرهنگ، مذهب و جغرافیا الگوهای دوستی و دشمنی را تحت تأثیر قرار می دهند (نورمحمدی و فصیحی دولت شاهی، ۱۳۹۷: ۱۵۸). بنابراین الگوهای دوستی-دشمنی در قالب های مادی و معنوی رده بندی می شود. در بخش مادی می توان به مسایلی همچون اختلافات مرزی، رقابت قدرت ها برای برتری جویی منطقه ای اشاره کرد. در بخش عوامل معنوی نیز می توان به هویت، منازعات قومی-مذهبی، وجود ایدئولوژی های معارض اشاره داشت. این نظریه، مطالعات امنیت منطقه ای را در چهار سطح مورد بررسی قرار می دهد در سطح داخلی، دولت ها و آسیب پذیری های آن ها مورد توجه، عد منطقه ای نوع روابط کشورها از تعامل تا منازعه را مورد است در بُعد جهانی به نقش و تعامل مجموعه ی امنیتی

منطقه ای با قدرت های جهانی از منظر پویش های امنیتی مورد نظر است (بحرودی و دیگران، ۱۴۰۲: ۱۰۳).

علت انتخاب چارچوب نظری

براساس ویژگی ها و ساختار یک مجموعه امنیتی منطقه ای، منطقه جنوب غرب آسیا را به خوبی می توان یک مجموعه امنیتی کامل دانست که همه آن ویژگی ها و مولفه هایی که برای یک مجموعه امنیتی متصور است را در خود دارد. از الگوی دوستی و دشمنی گرفته تا وابستگی متقابل امنیتی منفی، نفوذ و کشمکش بر سر کسب قدرت برتر منطقه ای و امنیتی سازی و معمای امنیت، چرا که در طول تاریخ این منطقه همواره شاهد بحران ها، تعارض دیدگاه، نا امنی و بی ثباتی ها را شاهد بوده ایم. در واقع هر اقدامی از سوی هریک از بازیگران موثر امنیتی ساز در منطقه در راستای افزایش قدرت و نفوذ خود و توسعه روابط با سایر کشورهای منطقه ای و فرمانطقه ای، نا امنی دیگر بازیگران مهم در منطقه را رقم می زند. از جمله این روابط در منطقه می توان به مناسبات رژیم صهیونیستی با کشور ترکیه اشاره نمود. برقراری و توسعه این مناسبات و تغییر الگوی دوستی و دشمنی در منطقه، امنیت ملی برخی از کشورهای منطقه و از جمله ایران را مورد تهدید قرار خواهد داد. بنابراین بهترین نظریه ای که می تواند ابعاد و پیامدهای این مناسبات بر امنیت ملی ایران تبیین نماید، نظریه مجموعه امنیتی منطقه ای است.

روش شناسی پژوهش

پژوهش حاضر با روش توصیفی تحلیلی است به تبیین ابعاد مناسبات رژیم صهیونیستی با ترکیه بر مبنای نظریه مجموعه امنیت منطقه ای، و ارائه راهکارهای مقابله ای جمهوری اسلامی ایران با آن پرداخته است. روش گردآوری اطلاعات کتابخانه ای با استفاده از، کتب، مقالات، پایان نامه ها، اسناد و مدارک و همچنین سایت های اینترنتی معتبر در زمینه مسئله تحقیق می باشد.

یافته های پژوهش

پیشینه روابط رژیم صهیونیستی با ترکیه

کشور ترکیه طور رسمی در سال ۱۹۰۹ به عنوان اولین کشور مسلمان، رژیم صهیونیستی را به رسمیت شناخت. اگرچه مواردی مانند عضویت ترکیه در پیمان ناتو در سال ۱۹۲۳ و جهت گیری غرب گرایانه این کشور، موجب حفظ ارتباط با رژیم اشغالگر بوده، اما با حمله رژیم صهیونیستی به صحرای سینا در سال ۱۹۲۲، به عنوان

بخشی از عملیات کانال سوئز، به علت حساسیت ترکیه به افکار اعراب، روابط دیپلماتیک با رژیم اشغالگر قدس را به سطح کاردار تنزل داد (اخوان کاظمی و همکاران، ۱۴۰۱: ۳۰). ارتباطی که سالیان بعدی نیز تحت تأثیر روابط ترکیه با اعراب و همچنین رژیم اشغالگر قدس با یونان و قبرس در کنار موضوعاتی؛ مانند نارضایتی ترکیه از الحاق قدس شرقی توسط رژیم اشغالگر و همچنین افتتاح دفتر سازمان آزادیبخش فلسطین (ساف) در ترکیه از سوی یاسر عرفات که از طرف صهیونیست ها، سازمانی تروریستی شناخته شده، در دهه ۸۰ میلادی در سطح سیاسی نزولی بوده و بیشتر شاهد پررنگ بودن روابط اقتصادی در طول سالیان این ارتباط و بیشتر در دهه نامبرده بوده ایم. با ورود به دهه ۱۹۹۰ و حوادثی مانند پایان جنگ سرد، نزدیکی اعراب به اسرائیل، تغییرات داخلی و افزایش نقش ارتش در ساختار سیاسی ترکیه، جملگی موجب تغییر نگاه ها به سمت رژیم صهیونیستی شده است. دورانی منحصر به فرد که علاوه بر ارتقای روابط به سطح سفیر در سال ۱۹۹۱ و همچنین قراردادهای اقتصادی و نظامی بین طرفین که در سال ۱۹۹۴ منجر به امضای توافقنامه تجارت آزاد با رژیم صهیونیستی شد همچنین همکاری در زمینه مبارزه با تروریسم؛ از جمله، PKK گردید (دومان، ۲۰۲۰: ۲۵). دستگیری اوجالان و افول PKK همراه با گرم شدن روابط آنکارا با اتحادیه اروپا، وابستگی به رژیم اشغالگر را کاهش می داد. با این حال، تشکیلات نظامی ترکیه که نفوذ و استقلال زیادی داشت از ائتلاف حمایت و روابط با رژیم اشغالگر به عنوان منبع اهرم و اعتبار در سیاست منطقه ای استفاده می نمود. بنابراین اردوغان، پس از به قدرت رسیدن، اتحاد کشورش با دولت یهود را از بین نبرد (کوهن و روکاک، ۲۰۲۰: ۸). موضوعی که موجب شد، روابط اقتصادی آن ها همچنان ادامه یافته و اردوغان هم عنوان کند که هیچ تغییری در روابط دو کشور صورت نمی گیرد زیرا ادامه این روابط به نفع منافع ملی ترکیه است به طوری که ژوئیه ۲۰۰۳ رئیس جمهور رژیم اشغالگر قدس از ترکیه دیدن و متعاقباً اردوغان در سال ۲۰۰۵ از سرزمین های اشغالی بازدید و پیشنهاد کرد بین صهیونیست ها و فلسطینیان میانجیگری کند روندی که بیشتر حول محور فلسطین و تأثیرگذاری این مسئله بر روابط دوجانبه دنبال شده است. مسئله دیگر این دوره، روند سیاسی زدایی ارتش ترکیه بوده که در سال های ۲۰۱۰-۲۰۰۹ به اوج خود رسید. با کاهش قدرت سیاسی ارتش به عنوان مدافع سکولاریسم در ترکیه، روابط راهبردی با رژیم اشغالگر قدس نیز دچار کاهش شد. شیب نامنظم و روابط از هم گسیخته ترکیه و رژیم اشغالگر قدس با اولین درگیری مستقیم طرفین در سال ۲۰۱۰ ناشی از حمله کماندوهای ارتش رژیم صهیونیستی به ناوگان آزادی ترکیه ای ارسالی به غزه و کشته شدن ۹ نفر از سرنشینان ترک این ناوگان، بار دیگر تیره شد. در این میان، تأکید ترکیه بر عذرخواهی رسمی صهیونیست ها از آن کشور، لغو مانور نظامی مشترک و لغو دیدار وزیر امور خارجه ترکیه از سرزمین های اشغالی، بر تیرگی روابط افزود. با این

حال اردوغان با وجود مانع خواندن دولت نتانیاهو در راه صلح خاورمیانه، اعلام کرد که ترکیه همچنان دوست صهیونیست هاست. در سال ۲۰۱۴ به علت تهاجم رژیم اشغالگر به غزه، روابط طرفین مجدداً تیره شد. رابطه ای که با حادثه مرمره در سال ۲۰۱۰ قطع شده بود، در واپسین ماه های سال ۲۰۱۶ با بهبود نسبی، تحت تأثیر همکاری در زمینه انرژی ادامه یافته و هرچند بار دیگر، مسائل فلسطین و به طور مشخص رسمیت یافتن بیت المقدس به عنوان پایتخت صهیونیست ها در سال ۲۰۱۸ از سوی آمریکا، منجر به تنزل روابط و حتی منجر به اخراج سفرای طرفین شد (اخوان کاظمی و دیگران، ۱۴۰۱: ۳۴).

جدول ۱: عوامل همگرایی و واگرایی روابط رژیم صهیونیستی و ترکیه

همگرایی نسبی	واگرایی مقطعی
نیاز به فناوری رژیم اشغالگر قدس	مسئله کردها
حذف ارتش های مهم عربی از صحنه منطقه (مصر، سوریه)	مسئله فلسطین و حمایت از مردم مسلمان
عدم تمایل به قطع رابطه	حل مسئله قبرس و بهبود روابط ترکیه با یونان
رقابت با ایران و سوریه	بهبود روابط ترکیه با سوریه
نیاز ترکیه به آمریکا	نزدیکی با ایران با قدرت گیری حزب عدالت و توسعه
نزدیکی به اروپا	سیاست نزدیکی به اعراب
	تهاجمات رژیم اشغالگر قدس به غزه

(منبع: کاظمی، ۱۴۰۱: ۳۵)

مناسبات رژیم صهیونیستی با ترکیه

– **همکاری های سیاسی:** رژیم صهیونیستی در دوره حاکمیت گذشته خود تمایل زیادی به بهبود مناسبات با ترکیه نداشت، چرا که معتقد بود فرصت بهبود مناسبات با ترکیه بسیار کم است. این رویکرد به ویژه بعد از پیروزی اردوغان در رسیدن به ریاست جمهوری ترکیه افزایش پیدا کرد و جنگ کلامی بین دو طرف نقش عمده ای در تقویت احساس واگرایی سیاسی بین آن ها ایجاد کرد. این مرحله تا مدتی پیش ادامه پیدا کرد. با وجود صحبت از امکان همگرایی ترکیه و رژیم صهیونیستی در حوزه سیاست، همچنان اقدامات رژیم در تحریک کشورهای اطراف ترکیه ادامه پیدا می کند. به گونه ای که اولین سفر بنیامین نتانیاهو بعد از پیروزی در انتخابات به قبرس انجام

شد. این سفر که در ۲۸ جولای ۲۰۱۵ برگزار شد پرونده‌های امنیتی و اقتصادی از جمله توسعه میدان گازی دریایی افرویدیت را شامل می‌شود. این موضوع خشم مقامات ترکیه را به دنبال داشت، چرا که ترکیه و قبرس اختلافات زیادی با یکدیگر دارند. همان‌طور که پیش از این اشاره شد، دیپلماسی بر پایه‌ی مناسبات یک ابزار حل و فصل اختلافات و منازعات و یک سرمایه‌گذاری پایدار و مستمر برای آینده سیاست خارجی یک دولت محسوب می‌شود و می‌تواند بر ذخایر ذهنی یک دولت بیفزاید. با عنایت به این موضوع، در این بین رویه‌ی مبنایی و شالوده‌نظری توسعه سیاسی در ترکیه در صد سال اخیر با فراز و فرودها و چالش‌های گوناگون وابسته به ماهیت نهاد دولت و سیاست‌های آن بوده است. زیرا ترکیه دارای یک دولت قوی است که بر پایه آن، نهادهای دولتی نقش غالب و مسلطی دارند. در مقابل نهادهای غیردولتی مانند سازمان‌های جامعه مدنی، نیروهای اجتماعی و برخی فعالان اقتصادی هستند که ریشه در ساختارهای دولتی ندارند و عموماً ضعیف و بازیگرانی منفعل بوده‌اند. بعد از فروپاشی امپراطوری عثمانی، جمهوری ترکیه یک دولت قوی بوروکراتیک را از امپراطوری عثمانی به ارث برد و برتری ایدئولوژی و اندیشه مسلط نهاد دولت بر سازمان‌های مدنی و غلبه ویژگی‌های استبدادی دولت «کمالیستی» در زندگی سیاسی از میراث امپراطوری عثمانی بوده است (قمی بشنو و میرحسینی، ۱۳۹۹: ۳۱۵).

همکاری‌های اقتصادی - تجاری: در سال ۱۹۹۶ ترکیه و رژیم صهیونیستی توافقنامه تجارت آزاد را امضاء کردند. ترکیه ششمین کشور بزرگ واردکننده محصولات اسرائیل در سال ۲۰۱۱ معرفی شد. با توجه به این تفاهم نامه روابط رژیم صهیونیستی با ترکیه اهنگ صعودی به خود گرفت. این رشد در ابعادی مرهون فعال نمودن بخش‌های مکمل اقتصادی در رابطه دو جانبه بوده است. به این نکته نیز باید اشاره نموده که این روابط همواره تحت تاثیر روابط اقتصادی ترکیه با اتحادیه اروپا و قوانین تجارت آزاد اعضای این اتحادیه قرار داشته است. از جمله موارد دیگری که انکارا علاوه بر همکاری در زمینه‌های جهانگردی، دانشگاهی و فرهنگی به طور مجدانه به دنبال پیگیری آن بوده است، استفاده از لابی صهیونیستی در قالب همکاری‌های غیر دولتی به منظور دستیابی به منافع ملی خود بوده است. ترکیه برای گسترش نفوذ خود در منطقه، با سیاست‌های منطقه‌ای رژیم صهیونیستی همسو شده و حضور آن را مکمل فعالیت‌های خود می‌داند، چرا که ترکیه برای سرمایه‌گذاری در منطقه با محدودیت‌های مالی مواجه بود و توانمندی تکنولوژیک و اقتصادی اسرائیل می‌توانست کمبودهای ترکیه را در این مسیر جبران کند. رژیم اسرائیل از طریق نزدیکی به ترکیه درصدد است که از مجرای روابط اقتصادی و تجاری، روابط سیاسی و دیپلماتیک خود را توسعه داده و به تدریج، عمق استراتژیک خود را در منطقه افزایش دهد. تلاش برای جلب همکاری کشورهای منطقه در مجامع بین

المللی برای کاهش فشار علیه اسرائیل، رفع بحران مشروعیت بین المللی و جلوگیری از تشکیل جبهه ضد صهیونیستی در منطقه از اهداف گسترش روابط اقتصادی رژیم صهیونیستی در منطقه است (Friedman, 2011: 02).

علاوه بر این، انتقال گاز رژیم صهیونیستی به ترکیه و از آنجا به اروپا از طریق خط لوله ای که از ترکیه بگذرد، برای رژیم صهیونیستی از اهمیت استراتژیک برخوردار است. توافق مقدماتی برای انتقال گاز از طریق خط لوله ترکیه از سال ۲۰۱۶ شکل اجرایی گرفت. هرچند مقامات رژیم صهیونیستی از این امر ابراز خرسندی کردند، اما نخست وزیر ترکیه با احتیاط بیشتری تکمیل توافق را منوط به پیشبرد عادی سازی روابط دانست (احمدی، ۱۳۹۶: ۱۳۰).

- همکاری های فرهنگی: خاورمیانه به عنوان یک سیستم، دارای ویژگی هایی است که نظم حاکم بر آن را تحت تأثیر قرار داده است و مجموعه ویژگی های ژئوپلیتیکی، ژئواکونومیک، ژئوکالچر و ژئواستراتژیک، خاورمیانه را به منطقه ای با حساسیت و آسیب پذیری بالا در چرخه جهانی قدرت تبدیل نموده است و رقابت های میان قدرت های بزرگ نیز بر نظم منطقه ای آن اثر می گذارد و در چنین شرایطی، سیستم موازنه قدرت منطقه ای متأثر از این الگوی نظام تغییر می کند. از نظر رجب طیب اردوغان، رهبر حزب عدالت و توسعه، ترکیه تنها کشور خاورمیانه است که می تواند با مجموعه ای از کشورها مانند: ایران، رژیم صهیونیستی، ایالات متحده تعامل داشته اشد و این به منزله قدرت نرم ترکیه محسوب می شود که کمتر کشوری چنین پتانسیلی را داراست. ژئوکالچر منطقه خاورمیانه با حضور اسرائیل دستخوش تغییرات اساسی شد. اسرائیل همواره تلاش نمود تا از طریق رابطه با ترکیه شوک ناشی از تغییرات فرهنگی را در منطقه خاورمیانه کاهش دهد. نمایش زندگی یهودیان در طی جنگ جهانی اول و تلاش آلمان برای پاکسازی قومی یهودیان این امکان را به رژیم صهیونیستی داد تا با هویت سازی جدید، زمینه های فکری لازم را برای ساکن شدن در اراضی اشغالی فلسطین فراهم نماید. ترکیه با به رسمیت شناختن رژیم صهیونیستی، به هویت یهودیان ساکن در اراضی اشغالی موجودیت جدیدی بخشید و زمینه های عادی سازی فرهنگی و برقراری صلح میان اعراب و اسرائیل را فراهم نمود. اصلاحات آتاتورک که مصادف با اخراج یهودیان از دانشگاه های آلمان بود، به دانشگاه های ترکیه فرصت های غیرمنتظره ای برای استخدام تعداد قابل توجهی از دانشمندان تراز اول جهت ایجاد سیستم دانشگاهی داد. روابط نزدیک و مسالمت آمیز ترک و یهودیان به میراثی مبدل گردید که اتحاد و دوستی آن ها را تا به امروز تداوم بخشیده است با افزایش روابط سیاسی، مبادلات فرهنگی ترکی و صهیونیستی نیز افزایش یافت. قراردادهای

اجتماعی که شامل بیش از ۳۰ توافقنامه بود، امکان برقراری ارتباط بین دانشگاه های ترکیه، مؤسسات تحقیقاتی و دانشکده های پزشکی را فراهم نمود. دانشگاه آنکارا، دانشگاه فنی خاورمیانه، بیلکنت، بوغازیچی، گالاتسرای، بیلژ، قونیه، آنتالیا و کیرییککاله از هر هفت دانشگاه اسرائیلی و مراکز تحقیقاتی علمی توسط دانشمندان و دانشکده ها بازدید نمودند. صدها کارآموز از هر دو کشور در سمینارهای علمی و دوره های آموزشی شرکت کردند. ویولونیست ها، پیانیست ها و سایر نوازندگان، خوانندگان اپرا، ارکسترها و... در جشنواره های یکدیگر برنامه اجرا کردند. هفته های فیلم های ترکی و اسرائیلی، نمایشگاه های معماری، نقاشی، فرش و عکس موفقیت و تحسین زیادی کسب کردند. یکی از مهم ترین و قوی ترین گفتمان ها و روایت های مورد تاکید یهودیان که از نظر هویت سازی خود و همچنین، چگونگی رابطه آن با دیگران اهمیت اساسی دارد، مساله کشتار و سرکوب یهودیان در دوران حکومت نازی ها در آلمان است. در این میان، پررنگ کردن نقش ترکیه در ایفای مجدد نقش مأمن، حامی و ناجی برای یهودیان در دوران نازی ها و کشتارهای جمعی هولوکاست اهمیت زیادی دارد. در واقع، اقدام ترکیه به پذیرش یهودیان تحت آزار و اذیت رژیم نازی در اروپا از ابتدای دهه ۱۹۳۰ آغاز شده بود. زمانی که این کشور روند مدرن سازی دانشگاه ها و مؤسسات علمی-تحقیقاتی خود را در پیش گرفته بود، مصطفی کمال و وزیر آموزش او تصمیم گرفتند که صدها دانشمند و استاد دانشگاه که بیشتر آن ها یهودی و از ترس رژیم نازی در آلمان و اتریش در جستجوی پناهگاهی بودند را در خاک خود بپذیرند. این پناهندگان که تعدادی از محققان برجسته نیز در بین آنها به چشم می خورد، موجب تحولات گسترده و عمیقی در سیستم دانشگاهی ترکیه، مؤسسات علمی-تحقیقاتی و نیز هنرهای زیبا و موسیقی این کشور شدند. برای بیشتر این نخبگان، ترکیه به معنای پناهگاهی قابل اطمینان برای فرار از مرگ حتمی و نیز فرصتی دوباره جهت ادامه کار و فعالیت آن ها بود. در واقع، رژیم صهیونیستی، جهت نزدیکی به ترکیه به عنوان یک کشور مهم در معادلات منطقه ای، بر تفاوت آن با سایر دولت های منطقه تاکید می کند و یک بُعد این تفاوت را با پررنگ کردن «هویت مشترک تاریخی» بین ترکان مسلمان و یهودیان مطرح می سازد (قیمی بشنو و میرحسینی، ۱۳۹۹: ۱۴۱).

همکاری های گردشگری: گردشگری رژیم صهیونیستی در ترکیه و تجارت ان ها نشان دهنده جایگاه قوی روابط دوجانبه است. جو آرام و اطمینان در روابط بلندمدت توانست تجارت را در مقیاس مشخص شده تسهیل کند. گردشگری و سرمایه گذاری در جهان گردی، بارزترین ویژگی های روابط گسترده غیرنظامی وسیع بین رژیم صهیونیستی و ترکیه است. صنعت گردشگری را می توان مهمترین نماد موفقیت اقتصادی ترکیه در یک دهه اخیر دانست. بین سال های اخیر تعداد گردش گرانی که از ترکیه دیدار کرده اند،

چندین برابر شده است و درآمد ترکیه نیز از این ناحیه افزایش چشم گیری داشته است. عادی سازی روابط بین ترکیه و رژیم صهیونیستی با روابط اقتصادی و تجاری شروع شد و با گذشت زمان توسعه چشم گیری یافت. این روند به ویژه در بخش گردشگری بسیار مشهود بوده است. به گونه ای که هزاران گردشگر اسرائیلی هر ساله از ترکیه بازدید می کنند. هواپیماهای اسرائیل علاوه بر آنکارا، پرواز به سایر مناطق ترکیه را گسترش دادند (۲۲۸: Nachmani, ۲۰۱۸).

همکاری در حوزه انرژی و آب: انرژی، به عنوان یکی از مهمترین اهداف ترکیه و رژیم اشغالگر قدس برای همکاری در سالیان اخیر بوده و به عنوان یک تغییر دهنده بازی در روابط طرفین در سایر زمینه ها نیز از آن یاد می شود. رژیم اشغالگر قدس، با توجه به در اختیار نداشتن منابع قابل توجه نفتی و متکی بودن به واردات این محصول و از طرفی مشکلات خود با اعراب و ایران به عنوان تولیدکنندگان برجسته نفتی، مجبور به تغییر اولویت های تأمین انرژی خود شده که در این زمینه می توان به همکاری صهیونیست ها با ترکیه و آذربایجان برای ساخت خط لوله باکو - تفلیس - جیهان (KTB) که نفت را از دریای خزر به اروپا، انتقال داده و مسیر قابل اطمینانی برای تأمین انرژی رژیم اشغالگر قدس تلقی میشود، اشاره کرد (اخوان کاظمی و همکاران، ۱۴۰۱: ۳۹). از طرف دیگر، وجود منابع گازی در مدیترانه شرقی، فراتر از نیاز داخلی رژیم اشغالگر و لزوم سرمایه گذاری کالان مورد نیاز در این حوزه، همکاری با کشورهای منطقه مخصوصاً ترکیه را برای صهیونیست ها ضروری می سازد؛ چرا که علاوه بر کاتالیزوری برای شکوفایی روابط و کاهش تنش با صادرات گاز به ترکیه و همچنین استفاده از موقعیت جغرافیایی این کشور برای صادرات گاز به اروپا، از مزایای اقتصادی آن بهره مند می شوند. در کنار انرژی، آب به عنوان یکی از متغیرهای تأثیرگذار در تعاملات منطقه ای، با توجه به عدم وجود منابع ثابت آبی در رژیم اشغالگر قدس و همچنین ذخایر کافی این محصول در ترکیه، توسعه روابط را با این کشور جهت جلوگیری از بحران آبی، برای صهیونیست ها ضروری کرده؛ به طوری که گفته می شود، سیاست خارجی رژیم صهیونیستی در قبال ترکیه به میزان زیادی در راستای رسیدن به منابع آبی می باشد (علیزاده، ۱۳۹۳: ۲).

-همکاری های نظامی -امنیتی: همکاری های نظامی و امنیتی رژیم اشغالگر قدس، به عنوان قدرت نظامی و اطلاعاتی و برخورداری از مدرنترین تجهیزات و قابلیت ها در این زمینه، به شریکی قابل توجه در زمینه های نامبرده برای ترکیه تبدیل شده است. فناوری نظامی برای ترکیه، به منظور پوشش مؤثرتر مرزهای مشکل آفرینش با عراق و سوریه، ضروری است؛ چرا که کردهای جدایی طلب، از این مرزها با هدف

انجام حملاتی علیه مواضع ترکیه استفاده و به خاک این کشور نفوذ می کنند. در نتیجه، سرمایه گذاری صهیونیست ها در تجهیزات دفاعی و نظامی ترکیه، برای آنکارا بسیار مهم بوده و لذا کماکان به رابطه با رژیم اشغالگر ادامه می دهند، موضوعی که این کشور را به دومین میزبان بزرگ کارخانه های دفاعی رژیم اشغالگر قدس تبدیل کرده است. ترکیه، همچنین با داشتن نگرانی های مشترکی؛ از جمله هسته ای شدن ایران، از اواخر دهه ۱۹۷۰، قراردادهای نظامی به ارزش ۹۰۰ میلیون دلار برای نوسازی هواپیمای F4 فانتوم و F2 و ۶۷۸ میلیون دلار برای ارتقای تانک های 1A60M خود با رژیم اشغالگر قدس امضاء کرده و در مواردی، علاوه بر قراردادهای نظامی، همکاری های دیگری؛ نظیر مبادله خلبانان نظامی بین طرفین را نیز شامل می گردد. اتحاد ترکیه و رژیم صهیونیستی شکلی از تضمین و بازدارندگی را برای امنیت ترکیه به وجود آورده است. ترکیه و رژیم اشغالگر قدس در خاورمیانه دارای همپوشانی منافع در حوزه های حیاتی امنیتی- نظامی هستند و هردو نیز به محور مقاومت خصوصاً سوریه، عراق و ایران نگاه کاملاً امنیتی و تقابلی دارند؛ چرا که سوریه و عراق مأمن مخالفان و معارضان ترکیه و اسرائیل می باشند و گروه های مقاومت و ضد صهیونیستی نیز در آنجا حضور دارند. در مورد ایران نیز ترکیه، ایران را رقیب اصلی منطقه ای خود می داند که قدرت و توازن منطقه ای را به نفع خود رقم زده است و در طرف دیگر، ایران دشمن اصلی و ایدئولوژیک اسرائیل می باشد. نگرانی های ترکیه نسبت به تهدیدات سوریه، ایران و عراق که به وحدت ملی و تمامیت ارضی ترکیه مربوط می شد عوامل مؤثر بر روابط ترکیه با اسرائیل است. رویکرد دوگانه رژیم صهیونیستی و ترکیه نسبت به هم در حوزه امنیتی- نظامی از اهمیت ویژه ای برخوردار است، زیرا در وهله اول، چنین اقدامی سبب می شود که رژیم صهیونیستی از یک عمق استراتژیک بهره مند شود و نسبت به سایر همسایگان خود از امنیت برخوردار گردد از اینرو هم پیمانی رژیم صهیونیستی و ترکیه می تواند اثرات نامطلوبی برای امنیت منطقه ای داشته باشد (اخوان کاظمی و دیگران ۱۴۰۱: ۳۸).

نتیجه گیری

بر مبنای شاخص الگوهای دوستی و دشمنی در نظریه مجموعه امنیتی منطقه ای، رژیم غاصب صهیونیستی و ترکیه تهدیدات امنیتی مشترکی را تجربه می کنند. این الگو بر اساس عوامل مختلفی مانند تاریخ مشترک، فرهنگ، امنیت، روابط سیاسی، منافع مشترک، تهدیدات، یا رقابت های ژئوپلیتیکی شکل می گیرد. در مورد مناسبات ترکیه و رژیم صهیونیستی، می توان گفت که آن ها در سال های اخیر روابط پیچیده ای داشته اند. از یک طرف، ترکیه تلاش کرده است تا روابط خود را با رژیم بهبود ببخشد که این امر می تواند به دلیل منافع اقتصادی و استراتژیک باشد. از طرف دیگر این روابط ممکن

است تنش‌هایی را در روابط ترکیه با کشورهای دیگر منطقه ایجاد کند. از منظر شاخص حضور و نفوذ قدرت‌های بزرگ در نظریه مجموعه‌های امنیتی منطقه‌ای، نقش قدرت‌های بزرگ مانند غرب به ویژه آمریکا، اغلب به عنوان یک بازیگر خارجی تأثیرگذار در مناسبات رژیم صهیونیستی و ترکیه اثرگذار بوده است. در مورد مناسبات رژیم صهیونیستی با کشور ترکیه، آمریکا اغلب نقش حامی و متحد استراتژیک هر دو کشور را داشته است. این حمایت می‌تواند شامل کمک‌های نظامی، اقتصادی و دیپلماتیک در برابر رقبای رژیم صهیونیستی و ترکیه باشد. از منظر شاخص احساس تهدید و ترس متقابل، رژیم صهیونیستی و کشور ترکیه دلیل تهدیدات امنیتی مشترک یا ترس‌های متقابل، در یک مجموعه امنیتی منطقه‌ای قرار گرفته اند و این تهدیدات شامل مسائل نظامی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی است که می‌تواند به شکل‌گیری سیاست‌های دفاعی و امنیتی مشترک بین آن‌ها منجر شوند. بر اساس یافته‌های تحقیق، تفاوتی تأمل برانگیز بین متن و حاشیه این مناسبات وجود داشته و با وجود رویارویی اعلامی در مقام عمل، ارجحیت همکاری و در بسیاری از زمینه‌ها از جمله ابعاد نظامی-امنیتی، اقتصادی، فرهنگی نه تنها متوقف نشده، بلکه آمارها حکایت از افزایش مبادلات در عناوین مذکور دارند. مواردی که همگی در راستای نظریه پژوهش یعنی الگوی مجموعه امنیتی بوده است؛ چرا که بر اساس آنچه در پژوهش به اثبات رسید، با وجود اختلاف ظاهری و پیش‌بینی ناپذیری روابط ترکیه و رژیم اشغالگر قدس در واقعیت و در لایه پنهان این ارتباط، نظم‌ی خاص و قابل پیش‌بینی وجود داشته است. در واقع ترکیه برای تقویت موقعیت استراتژیک و افزایش فرصت‌های اقتصادی خود، نزدیک شدن به رژیم صهیونیستی را منطقی می‌داند و وجود مخالفت‌های ظاهری و تنزل سطح روابط با این رژیم، صرفاً برای کاهش سوءظن اعراب و ایران بوده است. در مقابل برای صهیونیست‌ها، ترکیه به عنوان تنها بازیگر منطقه که توانایی متعادل کردن ایران را داشته و همکاری با این کشور به معنای نقض محاصره اقتصادی و سیاسی آنان می‌باشد، اختلافات عنوان شده با ترکیه را در همان درگیری‌های لفظی نگه داشته است. برخلاف تنش‌های ظاهری، دلایل محکم و نظم‌ی ثابت در استمرار روابط راهبردی ترکیه و رژیم اشغالگر قدس وجود دارد. بر اساس نتایج تحقیق، دو طرف یعنی ترکیه و رژیم صهیونیستی در مجموعه‌ای امنیتی قرار دارند که مقوله امنیت برای آنها حیاتی است. با توجه به تعرضات هویتی-ایدئولوژیک جمهوری اسلامی ایران با موجودیت رژیم صهیونیستی، هرگونه افزایش حضور و نفوذ این رژیم در محیط امنیتی پیرامونی جمهوری اسلامی ایران به انحاء مختلف سیاسی، اقتصادی، امنیتی و نظامی به معنای کاهش میزانی از نفوذ و قدرت تأثیرگذاری این کشور تلقی شده و طبیعتاً تهدیدی برای امنیت ملی آن محسوب می‌گردد. لذا به این نکته باید اشاره

نمود که جمهوری اسلامی ایران به عنوان یک قدرت منطقه ای تاثیر گذار در منطقه غرب آسیا، به محیط پیرامونی خود حساس بوده و هرگونه افزایش سطح تاثیرگذاری و نفوذ رژیم اشغالگر قدس در این منطقه را با دقت و حساسیت زیر نظر دارد. مهمترین راهکار مقابله ای جمهوری اسلامی ایران با مناسبات رژیم صهیونیستی و ترکیه، گسترش روابط در موضوعات امنیتی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی با کشور ترکیه می باشد که شامل «شکل گیری ائتلاف جدید منطقه ای در راستای به چالش کشیدن مشروعیت استراتژی های سیاسی- امنیتی رژیم صهیونیستی، ائتلاف ایران و ترکیه در زمینه امنیت و انرژی، تقویت متقابل استراتژیکی و ژئوپلیتیک جهت جلوگیری از منزوی کردن و تضعیف اقتصاد ایران در منطقه و محیط پیرامونی، برنامه هسته ای و منافع مشترک ایران و ترکیه در موضوع هسته ای می شود. در سطح ملی و منطقه ای نیز راهکارهای مقابله ای جمهوری اسلامی ایران شامل «تقویت جریان های اسلام گرا در کشور ترکیه؛ ارتباط با جریان های اجتماعی-سیاسی ترکیه که اندیشه ضد صهیونیستی، ارتباط گیری با رسانه های معتبر ترکیه که در مورد فلسطین حساسیت دارند، استفاده از جریان های حقوق بشری در کشور ترکیه در راستای حمایت از حقوق فلسطینیان، بهره مندی از ظرفیت برخی از کارگزاران دولت ترکیه که حامی فلسطین هستند، استفاده از ظرفیت کنفرانس اسلامی علیه کشورهایی که با رژیم صهیونیستی رابطه برقرار نموده اند، مورد ارزیابی قرار دادن سیاست خارجی ترکیه توسط کشورهای منطقه، همکاری با کشور ترکیه در سطح بین المللی برای دفاع از حقوق فلسطینیان، استفاده از ظرفیت های بین المللی ترکیه در نهادهای سیاسی، حقوقی؛ هم افزایی با کشور ترکیه در طرح دفاع از حقوق فلسطینیان در سازمان ملل و دادگاه های بین المللی، استفاده از سطح نفوذ ترکیه در کشورهای منطقه و به خصوص جمهوری آذربایجان برای محدود کردن نفوذ رژیم صهیونیستی» می شود.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پیشنهادهات

- ۱) گسترش مناسبات اقتصادی و سیاسی با دولت ترکیه و لزوم بستن پیمان های دفاعی با رویکرد امنیتی و نظامی در راستای کاهش تهدیدات سیاسی-امنیتی موجود از سوی گروه های رادیکال و جلوگیری از نفوذ رژیم صهیونیستی
- ۲) ایجاد فضای مناسب و تاسیس مناطق آزاد تجاری اقتصادی مرزی جهت مراودات اقتصادی مابین دو کشور ایران و ترکیه؛
- ۳) شناسایی و آشکار سازی اهداف رژیم صهیونیستی در منطقه که با پوشش های مختلف صورت می گیرد؛
- ۴) مشارکت فعال دو کشور ایران و ترکیه در اجرای طرح های اقتصادی مشترک و منطقه ای؛
- ۵) تقویت مناسبات دو کشور ایران و ترکیه شامل دیدارهای منظم مقامات نظامی - سیاسی دو کشور و انجام مذاکرات شفاف و سازنده با هدف توسعه همکاری ها و رفع نگرانی های موجود در راستای کاهش نفوذ و فرصت های رژیم صهیونیستی ؛
- ۶) ایجاد بستر هماهنگی با ترکیه و تعریف منافع مشترک در جهت تقویت حضور حداکثری جمهوری اسلامی ایران در منطقه،
- ۷) جمهوری اسلامی ایران به عنوان قدرت منطقه ای در مجموعه امنیتی خاورمیانه، دغدغه های امنیتی معطوف به پیشبرد سیاست منطقه ای خود را به ترکیه در جهت تغییر سیاست رژیم صهیونیستی و تشکیل جبهه بندی های مشخص در اهداف منطقه ای منتقل نماید.

- ۱) ابراهیمی، شهروز، ابراهیمی طالب، شاه قلعه، صفی الله (۱۳۹۳) «بررسی تاثیرات ژئوپلیتیکی روابط اسرائیل و ترکیه و تاثیر آن بر منافع ایران در دریای خزر» فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی، دوره ۷، شماره ۲؛
- ۲) اسکندری، مجید (۱۳۸۹) «بررسی اهداف و زمینه های شکل گیری اتحاد ترکیه و رژیم صهیونیستی در دهه ۹۰ و بعد از آن» مجله سیاست دفاعی، سال ۱۸، شماره ۷۲؛
- ۳) احمدی، وحیده (۱۳۹۶) «اسرائیل و کشورهای پیرامونی؛ نفوذ امنیتی با پوشش اقتصادی» فصلنامه مطالعات راهبردی، دوره ۷۶،
- ۴) اخوان کاظمی، مسعود و همکاران (۱۴۰۱) «تحلیل میانی پایدار روابط راهبردی ترکیه و رژیم اشغالگر قدس در منطقه جنوب غرب آسیا»، مطالعات سیاسی جهان اسلام، پاییز ۱۰۴۱، مقاله پژوهشی، سال یازدهم، شماره ۳
- ۵) بزرگمهری، مجید (۱۳۹۹) «روابط ترکیه و اسرائیل در دو دهه اخیر همگرایی یا واگرایی» فصلنامه مطالعات روابط بین الملل، سال ۱۳، شماره ۵۲؛
- ۶) بحرودی، ابوالقاسم، رجینی، حسین (۱۴۰۲) «رصد متغیرهای مؤثر بر همگرایی سعودی - صهیونیستی بر اساس نظریه مجموعه امنیتی منطقه ای» نشریه علمی مطالعات انقلاب اسلامی دوره ۲۰
- ۷) پورابراهیم، ناصر (۱۳۹۵) «مجموعه امنیت منطقه ای خاورمیانه از منظر روابط ترکیه و عربستان» فصلنامه مطالعات خاورمیانه، سال بیست و سه، شماره ۳
- ۸) حاجی یوسفی، امیرمحمد، ایمانی، همت (۱۳۸۹) «تحولات روابط ترکیه و اسرائیل در دهه اخیر و پیامدهای آن برای ایران» فصلنامه روابط خارجی، سال ۳، شماره ۲؛
- ۹) علی نژاد، حامد (۱۳۹۳) «ملاحظات راهبردی ترکیه و تاثیر آن بر روابط ترکیه و اسرائیل» فصلنامه مطالعات منطقه ای، دوره ۱۴، شماره ۴؛
- ۱۰) قیمی بشنو، فاطم، میرحسینی سیدمحسن (۱۳۹۹) «بررسی پیامدهای اقتصادی - فرهنگی روابط ترکیه و اسرائیل بر منطقه خاورمیانه» فصلنامه تخصصی علوم سیاسی سال شانزدهم، شماره پنجاه و یکم
- ۱۱) کاری، محمدرضا، (۱۲۹۳) «روابط ترکیه با اسرائیل و تاثیر آن بر تحولات اخیر خاورمیانه» پایان نامه کارشناسی ارشد روابط بین الملل، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز، دانشکده علوم سیاسی؛
- ۱۲) نظریور، داوود، کرمی ناوه کش، محسن (۱۳۹۱) «تنش در روابط ترکیه - اسرائیل و پیامدهای بین المللی آن» فصلنامه مطالعات منطقه ای، سال ۱۴، شماره اول.

۱۳) یوسفی، محسن (۱۴۰۳) «تاثیر روابط رژیم صهیونیستی با اقلیم کردستان عراق بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران» پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه جامع امام حسین (ع)

14) Buzan, Barry, 2004, The United States and the Great Powers, Cambridge, United Kingdom, Polity Press. ISBN 0 – 7456 -3375 - 7, 2004.

15) Buzan, Barry, Wæver, 2023, Ole, Regions and powers: the structure of international security, Cambridge, Cambridge University Press, ISBN 0 – 521 – 89111 – 6

16) Duman, Levent (2020). ISRAELI-TURKISH RAPPROCHEMENT IN THE 1990s: WHY AN ALLIANCE?, Vol. 1, Analytical Politics

